

Nr 19

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring i aktiebolagslagstiftningen.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 75 i första kammaren av herr *Magnusson m. fl.* och nr 102 i andra kammaren av herr *Munktell m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om vidtagande av sådan ändring i gällande aktiebolagslagstiftning att denna icke utgör hinder i företagens strävanden att till de anställda överlåta egna aktier».

I motiveringen till denna hemställan anknyta motionärerna till idén om »en egendomsägande demokrati» och uttala, att vår nuvarande politik och lagstiftning på många områden lägga hinder i vägen för förverkligande av önskemålet att allt fler människor måtte få möjlighet till personligt ägande. Ett exempel härpå vore aktiebolagslagens bestämmelse om förbud för aktiebolag att förvärva sina egna aktier. Detta förbud, som i och för sig vore välgrundat, hindrade nämligen aktiebolag, som så önskade, att sprida äganderätten till företaget till sina anställda. Om ett aktiebolag önskade bereda de anställda medinflytande i bolaget eller del i dettas vinst, kunde detta f. n. endast förverkligas genom nyemission av aktier eller utfärdande av förlagsbevis. Att lämna de anställda medel för inköp av aktier på den fria marknaden vore givetvis en möjlighet men kunde knappast vara en praktisk väg att beträda i detta fall. Hur lagstiftningen på denna punkt borde ändras, vore vanskligt att utsäga. Problemet om att på alla sätt underlätta för företagen att ge sina anställda möjlighet till delägarskap vore emellertid så betydelsefullt, att det borde bli föremål för utredning.

I fråga om de skäl, som motionärerna härutöver åberopa till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från patent- och registreringsverket. Vidare har utskottet berett Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) tillfälle att yttra sig över motionerna.

Aktiebolags förvärv av egna aktier

Enligt 69 § *lagen den 14 september 1944 om aktiebolag* må aktiebolag ej i annan ordning än i 65 eller 67 § sägs, d. v. s. vid nedsättning av aktiekapitalet, mot vederlag förvärva egen aktie eller mottaga sådan aktie som pant. Ej heller må dotterbolag mot vederlag förvärva eller såsom pant mottaga

aktie i moderbolaget. Avtal i strid mot förbudet är ogillt. Bolaget får dock på auktion inropa för bolagets fordran utmätt aktie men skall åter avyttra den, så snart det kan ske utan förlust.

Förbudet mot förvärv och mottagande såsom pant av egen aktie infördes i svensk rätt genom 27 § i 1895 års *aktiebolagslag* och motiverades¹ därvid med att föreskrifterna om nedsättning av aktiekapitalet eljest lätteligen skulle kunna kringgås på det sätt, att bolaget genom köp eller annorledes förvärvade egna aktier.

Då förbudet mot förvärv och mottagande såsom pant av egen aktie även upptogs i 1910 års *aktiebolagslag* (51 §) skedde det med annan motivering än den sålunda anförda. Någon fara för att aktiebolag genom förvärv av egna aktier obehörigen skulle nedsätta aktiekapitalet ansågs nämligen icke föreligga. I stället motiverades förbudet med att aktiebolag skulle förhindras spekulera i egna aktier. Med hänsyn till den sålunda åberopade grunden för förbudet begränsades detta till förvärv mot vederlag.²

I motiven till det i gällande lag upptagna förbudet för aktiebolag att mot vederlag förvärva egna aktier anförde *lagberedningen*³, att såsom åberopats vid tillkomsten av 1910 års lag ett dylikt förbud vore erforderligt för att förebygga att aktiebolag bedreve spekulation i egna aktier. En sådan spekulation kunde uppenbarligen medföra stora faror särskilt med hänsyn till den möjlighet, som föreläge för bolaget att på olika sätt påverka kursen på aktierna i bolaget. Men även det vid tillkomsten av 1895 års lag åberopade skälet — upprätthållandet av bestämmelserna om nedsättning av aktiekapitalet — syntes lagberedningen vara av väsentlig betydelse. Förvärv från ett aktiebolags sida av egna aktier mot vederlag innebure, att bolagets medel användes till övertagande av aktier från enskilda aktieägare. Förvärvet vore sålunda en åtgärd som — innan aktierna åter avyttrats till samma eller högre pris — till sina ekonomiska verkningar för bolagets borgenärer och aktieägare vore jämförlig med nedsättning av aktiekapitalet i förening med återbetalning till vissa aktieägare. Därigenom att den i lagen stadgade ordningen för nedsättning av aktiekapitalet i förening med återbetalning åsidosattes, berövades borgenärerna rätten att pröva om de ville medge återbetalningen och om medgivande ej lämnades erhålla säkerhet, och tillsyn kunde ej utövas däröver att den konsolideringsprincip som kommit till uttryck i lagen ej reellt åsidosattes. Vidare berövades aktieägarna det skydd lagen velat ge för deras lika rätt till del i vad som återbetalas vid aktiekapitalets nedsättning.

Remissyttrandena

Patent- och registreringsverket anför följande:

Med hänsyn till den inställning som den svenska aktiebolagslagstiftningen sedan lång tid tillbaka intagit till frågan om aktiebolags rätt att förvärva

¹ 1890 års betänkande med förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m. m. s. 116.

² 1908 års betänkande med förslag till lag om aktiebolag s. 40.

³ SOU 1941:9 s. 259.

egen aktie kunna principiella skäl synas tala mot bifall till motionerna. Patent- och registreringsverket anser emellertid att betänkligheter av denna anledning mot att i gällande aktiebolagslags förbud för bolag att förvärva egen aktie införa en undantagsbestämmelse för tillgodoseende av motionernas syfte kunna vika, därest undantagsbestämmelsen utformas så att skadliga verkningar i möjligaste mån förebyggas. Patentverket har vid sådant förhållande icke något att erinra mot att den begärda utredningen vidtages.

Utän att vilja föregripa en kommande utredning vill ämbetsverket framhålla några synpunkter som enligt verkets mening därvid kunna vara värda beaktande. Beslut om förvärv av egna aktier i syfte att utan vederlag överlåta dem till hos bolaget anställda bör icke få fattas av bolagsledningen utan bör tillkomma aktieägarna på bolagsstämman. Då förvärv av egen aktie ej bör kunna ske mot annat vederlag än som kan tagas ur den för utdelning tillgängliga vinsten torde beslutet böra fattas i samband med fastställandet av balansräkningen för föregående räkenskapsår, d. v. s. å ordinarie bolagsstämman, som avses i 121 § aktiebolagslagen. Därvid bör beslutas det antal aktier som skola förvärvas. I lagen bör bestämmas att detta antal icke må överskrida viss kvotdel av bolagets samtliga aktier. Vidare måste å stämman beslutas det belopp bolaget skall erlægga för aktie. Det kan ifrågasättas, huruvida ej viss begränsning bör bestämmas för den del av den utdelningsbara vinsten, som må användas för nu avsedd inlösen av aktier.

För upprätthållandet av likställighetsprincipen torde vissa regler erfordras. Bolagets samtliga aktieägare böra sålunda särskilt underättas om bolagsstämmans beslut och beredas tillfälle att anmäla aktier till försäljning till bolaget. Anmäla sig flera böra aktierna fördelas mellan dem som anmält sig i proportion till de anmälda antalen; och i den mån den regeln ej går att tillämpa torde lottning böra ske. Måhända erfordras även stadganden om viss frist för bolaget att förvärva aktierna och att bortgiva dem bland de anställda. Sker detta under samma räkenskapsår under vilket bolagsstämman fattat beslut uppkommer ej spörsmål om bokföringen av de inköpta aktierna. För fullständighetens skull påkallas måhända regler huru skall förfaras om bolaget ej fullföljer bortgivandet av aktier i enlighet med bolagsstämmobeslutet.

Av det sagda framgår att lagbestämmelser i ämnet måste bli förhållandevis invecklade. Det är därför möjligt att de icke skulle komma till större användning.

Arbetsgivareföreningen instämmer i de av motionärerna framförda synpunkterna rörande värdet av ett tilltagande personligt ägande. Det syntes emellertid föreningen som om motionärerna överskattat betydelsen av den ifrågasatta lagändringen, enär även med gällande lagstiftning möjlighet föreläge för företagen att främja en utveckling i avsedd riktning. Förbudet för aktiebolag att förvärva egna aktier vilade på så starka motiv, att den av motionärerna föreslagna vägen syntes mindre lämplig. På grund härav avstyrker föreningen motionerna.

Landsorganisationen erinrar om att frågan om införande av »industriellt delägarskap» i form av vinstandelssystem tidigare varit under diskussion och att landsorganisationen därvid ställt sig tveksam till tanken på ett dylikt system och i varje fall ansett att dess inrättande borde ankomma på initiativ från arbetsmarknadens parter. Denna ståndpunkt kunde visserligen icke åberopas mot förslaget om en utredning av möjligheterna att undan-

röja ett legalt hinder för ett vinstandelssystem, grundat på aktieinnehav. Det finnes ingen anledning att motsätta sig en sålunda begränsad utredning, som alltså icke i och för sig skulle gå ut på ett genomförande av ett sådant system. Å andra sidan syntes något verkligt praktiskt behov av ett undantag från förbudet för aktiebolag att förvärva egna aktier knappast vara erfarenhetsmässigt ådagalagt. Det kunde för övrigt erinras om den redan nu befintliga möjligheten att genomföra ett vinstandelssystem grundat på förlagsbevis, något som redan praktiserats vid åtminstone ett större industriföretag i landet.

Tjänstemännens centralorganisation ifrågasätter också om det av motionärerna väckta problemet har någon större aktualitet samt anför:

Tidigare framförda förslag om utredning av vinstandelssystem har avvitsats av samtliga arbetsmarknadsparter. Det förefaller osannolikt att ett borttagande av förbudet mot aktiebolags förvärv av egna aktier, vilket — som det anföres i motionerna — ur lagstiftarens utgångspunkter är ytterligt väl-motiverat, skulle medföra några fördelar framför det traditionella löneför-handlingssystemet. I princip gäller ju detta en prissättning på produktions-faktorn arbete så avvägd, att arbetskraften får sin målsättning vad beträffar sin andel av det totala produktionsresultatet tillgodosedd. Det ekonomiska värdet av den eventuella förmånen vid ett genomförande av förslaget synes även oviss i det överväldigande antal fall där värdet av företagens aktier ej är föremål för marknadsmässig notering. I storföretagen åter, där det ekonomiska värdet är lättare bedömbart, ter sig det medinflytande som skulle uppnås av obetydlig reell omfattning.

Med hänvisning till vad som ovan anförts, får TCO därför uttrycka som sin uppfattning att den i motionerna begärda utredningen ej synes behöblig.

Utskottet

Det i 69 § aktiebolagslagen meddelade förbudet för aktiebolag att mot vederlag förvärva egen aktie uppbäres av två skäl, det ena att förhindra att aktiebolag genom förvärv av egna aktier nedsätter aktiekapitalet till kränkande av aktieägarnas likställighet och borgenärernas säkerhet och det andra att förebygga att aktiebolag bedriver en för allmänheten farlig spe-kulation i egna aktier. Därest man vill modifiera förbudet i den riktning som motionärerna ifrågasätta, blir det nödvändigt med särskilda lagbestäm-melser för att förebygga att ändamålet med detsamma äventyras. Patent- och registreringsverkets yttrande över motionerna ger vid handen att dessa lagbestämmelser måste bli tämligen invecklade och att möjligheten för ak-tiebolagen att för det i motionerna angivna syftet förvärva egna aktier där-för skulle bli så starkt kringskuren, att den måhända icke komme att ut-nyttjas i någon större omfattning. Härtill kommer, att arbetsmarknadens parter såsom framgår av remissyttrandena i ärendet själva anse den ifråga-satta reformen sakna aktualitet. Under sådana förhållanden finner utskottet tillräckliga skäl icke föreligga att tillstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen.

Utskottet får därför hemställa,
att förevarande motioner, I: 75 och II: 102, icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1955

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Per Olofsson,
Björnberg, Lindgren, fru Wallentheim, herrar Theodor Johansson och Ollén;

från andra kammaren: herrar Rylander, Gustafsson i Borås, Hedqvist,
fru Johansson i Skövde, herrar Östrand, Andersson i Björkäng och Fröding*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.